

Principes voor ethisch handelen bij gedragsbeïnvloeding

Vijf vereenvoudigde ethische principes voor iedereen die zich bezig houdt met gedragsbeïnvloeding en -verandering. Van beleidsmakers tot marketeers, van reclamemakers tot procesontwerpers. Soms heeft gedragsbeïnvloeding een averechts effect. Vrijwel altijd treden er neveneffecten op. Gedragsbeïnvloeding is complex, met het risico dat het schadelijk is voor mensen en onze maatschappij. Deze principes verkleinen de kans dat jij onethisch handelt, of (onbedoeld) negatieve mentale en gedragseffecten veroorzaakt.

Beïnvloeden en
moreel beraad



Beïnvloed ethisch



Hoe handel je ethisch en integer bij grootschalige gedragsbeïnvloeding?

- ✓ Houd je aan de 5 ethische principes
- ✓ Volg de wet, regelgeving en leidraden
- ✓ Hanteer je moreel kompas

1. Verantwoordelijkheid



Neem verantwoordelijkheid voor je gedragsbeïnvloeding

- Voorkom en beperk schade
- Voorkom kennismisbruik
- Attendeer collega's op ethisch handelen

1. Verantwoordelijkheid >

2. Integriteit



Beïnvloed integer

- Zorg voor betrouwbaar handelen
- Wees open over jouw kwalificaties
- Voorkom misleiding

2. Integriteit >

3. Respect



Beïnvloed met respect voor de doelgroep en de kwetsbaren daarbinnen

- Respecteer privacy
- Respecteer menselijke beperkingen
- Discrimineer doelgroepen niet

3. Respect >

4. Deskundigheid



Beïnvloed op basis van voldoende deskundigheid

- Wees op de hoogte van ontwikkelingen
- Zorg voor een hoge kwaliteit
- Ken je professionele grenzen

4. Deskundigheid >

5. Data



Gebruik rechtmatige, betrouwbare en valide data

- Respecteer privacy wetgeving
- Zorg voor betrouwbare data
- Zorg voor valide data

5. Data >



1. Neem **verantwoordelijkheid** voor je gedragsbeïnvloeding

a. Voorkom en beperk schade of negatieve neveneffecten. Wees ervan op de hoogte dat eventuele neveneffecten kunnen optreden bij een interventie. Breng deze zoveel mogelijk in kaart, en weeg deze mee in een kosten-baten afweging. Schade of negatieve effecten dienen zoveel mogelijk voorkomen te worden.

b. Voorkom misbruik van kennis. Zorg ervoor dat de verzamelde kennis (data, gemeten effecten, rapportages en adviezen) niet kunnen worden misbruikt. Span je ook actief in om te voorkomen dat anderen deze kennis schadelijk gebruiken (nu en in de toekomst).

c. Wees alert op functioneren en uitkomsten van collega's. Wanneer de gedragsbeïnvloeding van collega's niet ethisch of integer is, of mogelijke schadelijke gevolgen onvoldoende in kaart zijn gebracht, danwel niet of onvoldoende of meegewogen in de kosten-baten analyse, attendeer je ze hierop.

Verantwoordelijke opdracht

Wijs een opdracht af wanneer dit tot schade of andere negatieve effecten kan leiden die niet opwegen tegen de baten.



2. Beïnvloed **integer**

a. Zorg dat je vrij bent integer te handelen. Je moet onafhankelijk, objectief en professioneel kunnen handelen, zonder beïnvloeding door bijvoorbeeld afspraken, externe druk of machtsverhoudingen. Agendeer het direct wanneer je je mogelijk niet ethisch kunt verantwoorden voor de effecten van jouw handelen.

b. Wees open over jouw kwalificaties, kennis, kunde en bronnen. Geef aan opdrachtgevers aan wat je wel en niet op professioneel niveau kunt. Geef bij adviezen zo veel mogelijk de data en kennis-bronnen waaruit je hebt geput.

c. Voorkom misleiding. Gebruik geen technieken of data om opdrachtgevers, klanten of andere betrokkenen te verleiden om beslissingen te nemen of gedrag te vertonen dat ze niet zouden vertonen wanneer ze redelijk geïnformeerd, omzichtig en oplettend waren geweest, of waarvan voor hen schadelijke effecten bekend zijn.

Integere opdracht

Wijs een opdracht af wanneer je niet objectief en professioneel kunt handelen en/of er sprake is van misleiding van mensen.



3. Beïnvloed met **respect** voor de doelgroep en de kwetsbaren daarbinnen

a. **Respecteer privacy van de doelgroep.**

Beoordeel altijd wanneer je voor betrouwbare inzichten en gedragsbeïnvloeding doordringt in het privéleven van de doelgroep. Dring niet verder door in het privéleven dan noodzakelijk voor de (respectvolle) opdracht.

b. Houd rekening met beperkingen van de mens in het algemeen en kwetsbaren in het bijzonder. Houd rekening met bekende onbewuste valkuilen en biases, maar ook leesniveau, digitale vaardigheden, doenvermogen, psycho-pathologie en dergelijke.

c. **Maak uitsluitend onderscheid tussen doelgroepen voor zover relevant en gerechtvaardigd voor de (respectvolle) opdracht.**

Denk bijvoorbeeld aan onderscheid wegens ras, etniciteit, geaardheid, politieke gezindheid of op welke grond dan ook. Baseer je op wet- en regelgeving en je eigen morele kompas bij de afweging.

Respectvolle opdracht

Wijs een opdracht af wanneer privacy of kwetsbaarheden van de doelgroep ongerechtvaardigd aangetast worden.



4. Beïnvloed op basis van voldoende deskundigheid

a. Zorg voor een hoge kwaliteit van beroepsmatig handelen. Kies methoden die doeltreffend en doelmatig zijn en houd rekening met beperkingen van die methoden. Wanneer methoden en technieken ontoereikend zijn voor een deskundige interventie of beantwoording van de vraagstelling, herformuleer dan de opdracht of wijs deze af.

b. Wees op de hoogte van ontwikkelingen binnen het vakgebied. Houd je kennis up-to-date door zowel de ontwikkelingen binnen sociale en economische psychologie, als de ethische discussies bij te houden.

c. Ken de grenzen van je persoonlijke vakbekwaamheid, en van het vakgebied en handel daarnaar. Erken de professionele en persoonlijke beperkingen van je deskundigheid en hanteer alleen methoden waarvoor je door opleiding, training of ervaring bent gekwalificeerd.

Deskundige opdracht

Wijs een opdracht af wanneer je niet de juiste kennis en/of middelen hebt om de opdracht deskundig te voltooien



5. Gebruik rechtmatige, betrouwbare en valide data

a. Werk alleen met rechtmatig verkregen data en respecteer de (AVG) wetgeving. Wees op de hoogte van de wetgeving en handel niet alleen volgens de letter, maar ook volgens de geest van de wet ([zie ook deze verkorte uitleg](#)). Verzeker je er bijvoorbeeld van dat toestemmingen bewust, vrijblijvend, geïnformeerd en doordacht gegeven zijn.

b. Ken de betrouwbaarheid van je data en handel daarnaar. Rapporteer bijvoorbeeld je betrouwbaarheidsintervallen, en wees voorzichtig met conclusies en interventies op basis van onderzoeksdata met lage aantallen.

c. Ken de validiteit van je data en handel daarnaar. Verzeker jezelf ervan dat je data voldoende meet wat je beoogd te meten, en wees voorzichtig met minder valide data. Trek bijvoorbeeld minder stellige conclusies bij zelfrapportages dan bij directe gedragsmetingen.

Rapporteer het indien data onvoldoende betrouwbaar of valide is.

Juist datagebruik bij een opdracht

Wijs een opdracht af wanneer data niet aan (AVG) wetgeving voldoet, of onvoldoende betrouwbaar of valide is.



Gedrag beïnvloeden



Gedragverandering is uiterst complex. Onder gedragsbeïnvloeding verstaan we alle interventies, campagnes en keuzearchitectuur aanpassingen, die worden ingezet om gedrag van mensen te beïnvloeden of te veranderen. Zelfs de meest geleerde psychologen kunnen niet met zekerheid zeggen welke effecten de omgeving, een interventie of een boodschap op mensen hebben. Ze weten echter wel veel over bv. de valkuilen, nuances, empirische onderbouwing en statistische methoden, waardoor ze van grote waarde kunnen zijn bij gedragsvraagstukken en het ontwikkelen van interventies. Werken met gedrag is ook erg in trek. Veel informatie over gedragsbeïnvloeding is tegenwoordig (gratis) op veel plekken te vinden en wordt met interesse geconsumeerd door mensen met alle (studie)achtergronden. Wij kunnen alleen maar enthousiast zijn over deze interesse, maar willen ook waken voor (onbedoelde) onethische praktijken. Hierom is dit document gemaakt voor alle mensen die met gedragsbeïnvloeding bezig zijn.

Niet uitputtend. Dit manifest biedt principes, maar is zeker niet allesomvattend. Zo is de beïnvloeding niet toelaatbaar indien deze niet voldoet aan de **wet**, of wanneer de **intentie** is om schadelijk gedrag te veroorzaken.

Moreel kompas en overleg

Er zullen altijd vraagstukken zijn waar dit manifest geen antwoord op geeft. In dit geval dien je te varen op je **moreel kompas**, te overleggen met collega's en indien mogelijk academisch geschoolde gedragsbeïnvloeders.

Moreel beraad

Een moreel beraad is een gesprek over de morele of ethische aspecten van een praktijksituatie. Dit kan nuttig zijn op het moment dat de principes onvoldoende zijn om een situatie op ethische gronden te beoordelen. Onderstaande knop leidt naar een geschikt stappenplan voor een moreel beraad.

Stappenplan moreel beraad

NIP Sectie Sociale- & economische psychologie

Contact: sectiesep@psynip.nl

Ethische code
NIP

LinkedIn

Website